

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: hfz, prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Ifet Aličković

Lektura: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islam-
ske studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

REMINISCENCIJE NA RAMAZAN I BAJRAM

Sažetak

Nesto za sta se moze reci da je prakticna i duhovna komponenta koja objedinjava sve pripadnike islama u svijetu, jesu post mjeseca Ramazana i dva bajrama - Ramazanski i Kurban-hadzilarski bajram. U Novom Pazaru i Sandzaku muslimani imaju svoje ramazanske i bajramske adete na koje autor u ovome radu ukazuje i obradjuje ih kroz prizmu ajeta i hadisa. To je jedno podsjecanje na muslimansku tradiciju koju autor zeli da otrgne od zaborava i preporuci je za buducnost.

Kljucne rijeci: Reminiscencije, Ramazanski post, Ramazanski bajram, Kurban bajram, vjerski adeti muslimana.

Abstract

What can be said to be a practical and spiritual components is fasting Ramadan. What unites all Muslims in the world is fasting Ramadan, Eid al-Fitr and Eid al-Adha (lesser Bairam and Greater Bairam).

In Novi Pazar in the Sandzak Muslims have their customs during Ramadan and Bairams, Which the author of this work to address through the verses of the Koran and Hadith. It is a resurgence of an Islamic heritage that almost obliterated oblivion and And revitalize it in the future.

Key words

Reminiscence, Fasting Ramazan, Ramazan Bairam, Muslims religion customs.

“O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je bio propisan onima prije vas, da bi ste postali muttekije.”¹

“Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao u Medinu, vidio je da dva dana Medinjani provode u igri i veselju, pa ih je upitao: ‘Kakvi su to dani?’ Odgovorili su: ‘Igrali smo i zabavljali se u njima prije dolaska islama.’ Tada je Poslanik, a.s., rekao: ‘Allah vam je ta dva dana zamijenio boljim od njih, a to su ramazanski i kurbanski bajram.’”²

Sandžački muslimani, kao i svi vjernici svijeta s velikim ushićenjem i merakom iščekuju dolazak mubarek mjeseca Ramazana. Oni koji su, inšallah, jačega imana, a nalaze se na rukovodećim mjestima u firmama, školama, fabrikama i drugim poslovima, trude se da prilagode svoje radno vrijeme za iftar i sufur i tako olakšaju postačima. Muslimanke sredjuju svoje kuće i avlije, a njihovi muževi se trude da pribave sve što je potrebno od hrane i namirnica da bi svojoj porodici olakšali dane posta bogatom sofrom i zijafetom. One najmladje nastoje da obraduju lijepim poklonima, odjećom i obućom, a one starije, posebno roditelje, ali i bračnog druga iznenade lijepim ramazanskim i bajramskim hedijama i peškešima. Sredjuju se, uljepšavaju i čiste džamije, ulice, sokaci, mezarluci i čitavi gradovi. Svi se raduju ovim mubarek musafirima i željno ih čekaju. Za turskog zemanasvaki iftarski vakat se oglašavao šenlukom iz topasa gradske tvrđave ili sa najvišeg brijega u gradu. Nažalost, ovaj adet je bio skoro zaboravljen za vrijeme “realsocijalizma”, skoro je bio iščezao, međjutim, prije par godina je ponovo oživljen najprije u Sarajevu, zatim Rožajama, Novom Pazaru... s nadom da taj starinski muslimanski adet oživi i u drugim gradovima i varošima Bosne, Sandžaka i šire. Svakako u iftarski vakat i džamijske munare će zasijati kandiljima i nurom ezana i salevata, inšaAllah. Zamirisat ćedžamije, avlije i kuće miomirisom ramazana i behara, miomirisom selama i istigfara, miomirisom hatme i jasina, kelimeitevhida, zijareta i vazu-nasihata, ašereta i mukabela, miomirisom iftara i sufura, miomirisom itikafa. Allahu dragi, te ljepote, da ti se vijek produži. Dođe ti da zagriš svog brata, svoju sestru, svoje roditelje, svog komšiju,

¹ El-Bekare, 183.

² Hadis prenosi Enes b. Malik, r.a, a bilježe Nesai i Tirmizi.

svog prijatelja i poznanika, da se sa njima halališ, da se izmiriš, da oprostiš svaku uvredu, svaku tuhaf riječ kojom te neko bio upahnuo, da zaboraviš svaki tuhmet. Je li ramazan, ili nije. Tako se postaje muttekija.

Sufur-Sehur

Nakon dolaska kući iz džamije sa prve teravije, posebna radost je priprema i čekanje prvog sufura. Djeca se posebno raduju sehurima i mole roditelje da i njih probude da sa njima sufuraju. Sandžački Bošnjaci znaju da je poseban beričet u sufuru i zato se trude da što ljepša jela pripreme kako bi izvršili ovaj sunnet i olakšali sebi post. U tom smislu se prenosi hadis od Enesa b. Malika, r.a., da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: "Ustajte na sehur, jer je, uistinu, u sehurima beričet."³

Mukabela

Mjesec ramazan je mjesec Kur'ana i posta. Puno hadisa se prenosi od Allahova Poslanika, a.s., u kojima govori da će se post i Kur'an zauzimati za insana na Sudnjem Danu i biti šefadžije. Zbog obećanih nagrada za učenje Kur'ana, poznato je da se muslimani u čitavom svijetu posebno družu s Kur'anom tokom ovog mubarek mjeseca, kako individualno u svojim kućama, tako i u džamijama. U džamijama obično nakon podne ili ikindije namaza, sandžački hafizi uče svaki dan po džuz iz Kur'ana, a prisutni džematlije slušaju i prate ih s mushafima u rukama. To organizovano učenje Kur'ana se naziva mukabela. Ne zna se pouzdano kad se tačno počelo s ovakvom praksom mukabele kod Bošnjaka u BiH i Sandžaku. U tom smislu, Enver Mulahalilović kaže: "Ne zna se pouzdano kada je uvedeno učenje mukabele tokom ramazana u formi kako se u nas održavaju i uče. O njima nema spomena u nekim starijim vakufnamama koje smo imali priliku pregledati, kao npr. u Gazi Husrev-begovoj vakufnami za džamiju, imaret i hanikah, od kraja novembra 1531.god. To bi moglo značiti da je institucija mukabele, onako kako se ona u nas obavlja, relativno novijeg, i, izgleda, autohtonog porijekla, jer se takve mukabele, po svojoj prilici, ne održavaju kod muslimana u zemljama Azije, sjeverne Afrike i dr."⁴

Mukabele se uče u pojedinim seoskim, i svim centralnim gradskim džamijama u Sandžaku. Ranije su mukabele u Sandžaku učili hafizi iz Ma-

³ Buhari, sahih br. 1904.

⁴ Enver Mulahalilović, Vjerski običaji muslimana-Bošnjaka, El-Kalem, Sarajevo, 2005.god., str. 165.

kedonije, Bosne i Hercegovine, Turske i arapskih zemalja koji bi se angažovali od strane Mešihata islamske zajednice, a dolaskom prvih mladih sandžaćkih hafiza, oni su preuzeli emanet učenja mukabele i klanjanja teravijah namaza hatmom. U Novom Pazaru se, inače, klanja teravija hatmom u par džamija, zavisno gdje odluči Mešihat islamske zajednice u Srbiji, a najčešće bude u Gazi Sinan-beg, Altun alem, Arap i Lejlek džamiji. Pored tih džamija, u novije vrijeme, tj. prije tri godine, odredi se po par hafiza koji klanjaju teraviju hatmom, ali svaku sljedeću noć budu u drugoj džamiji, i u drugom gradu ili selu, džematu, i na taj način obidju sve medžlise i čitav Sandžak.

Iftar

Iftari su poseban doživljaj i radost za Bošnjake u Sandžaku. Preljepi mirisi jemeka se šire avlijama, sokacima i mahalama. Veliki su redovi postača, koji čekaju ispred pekara taze pitice u iftarskom vaktu, zvane "ramazanke", i koje se na taj poseban način isključivo prave u vrijeme ovog mubarek mjeseca. Marketi, slastičarne i prodavnice su pune hurmi, slatkiša, raznih voćnih sokova koji se posebno pripremaju za ramazan, a posebno se izdvajaju salep, limunada i boza. Iftari su posebna prilika, gdje se, uža i šira porodica, rodbina, komšije i prijatelji pozivaju da zajedno završe još jedan dan posta. To je poseban osjećaj koji se može doživjeti samo uz ramazan. Bošnjakinje spremaju tradicionalne sandžaćke specijalitete, birijane, pite, mantije, hurmašice, baklave, sutlijaše itd., i natječu se koja će ljepši i bogatiji iftar da spremi. Svi uzbudjeno čekaju akšamski ezan, a posebno djeca koja požure da kažu roditeljima da je nastupio iftar. Bošnjaci u Sandžaku poštuju propis – da treba požuriti s iftarom. U tom smislu je prenešen hadis od Sehla b. Sada, r.a., u kome je Allahov Poslanik, a.s., rekao: "Ljudi će biti u dobru sve dok budu žurili s iftarom."⁵ Naravno, Sandžaklije se trude da ispoštuju i druge sunnete vezane za iftar i ramazan, pa i da se iftare hurmom i čistom vodom. Preneseno je od Selmana b. Amira, r.a., da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: "Kada se neko od vas iftari, neka počne hurmama, a ako ih nema, neka onda započne vodom, jer je ona čista."⁶ Valja napomenuti da Mešihat islamske zajednice u Srbiji, napravi program sa vjerskim sadržajima za čitav ramazan koji se emituje na

⁵ Buhari, Sahih, br.1957.

⁶ Tirmizi, Sunen, br. 658.

lokalnim medijima i koji vjernici najviše prate čekajući iftar i sehur, a pored toga, Muftija formira ekipe sastavljene od hafiza, muderrisa i muallima, koje obidju sve medžlise i družu se s vjericima. Nakon iftara, klanja se zajedno teravija u džamiji i nastavlja druženje i sijelo uz lijep muhabet, nekada i čak do noćnog namaza ili sufura.

Teravij namaz

Sandžaklije pridaju poseban značaj i važnost teravij namazu. Kao i u čitavom muslimanskom svijetu, tako i u Sandžaku, teravija se klanja džematile u džamiji, seoskom mektebu (mesdžidu), ili ako ne postoji ništa od navedenog, klanja se po kućama. Međutim, u novije vrijeme skoro svako selo je napravilo džamiju, i ta praksa obavljanja teravij namaza po privatnim kućama polako iščezava. Sve sandžačke džamije su pune za vrijeme ramazana, a poseban ukras su djeca koja dolaze sa svojim roditeljima na namaze. Teravija se, inače, klanja dvadeset rekata, osim u džamijama gdje se uči hatma, pa se u njima klanja po osam rekata. Sandžački imami i muderrisi u zadnjih par godina kako je ramazan u ljetnjim mjesecima, drže vazove i dersove prije teravije, jer nakon namaza bude puno kasno i džematlije žure kućama da bi se odmorili i pripremili za sufur, eventualno za noćni namaz, ali i za sljedeći radni dan.

Zadnjih deset dana i kaderska noć

Kada nastupi zadnja trećina ovog mubarek mjeseca, kao i u čitavom muslimanskom svijetu, tako i u Sandžaku, vjernici maksimalno pojačaju svoj ibadet nadajući se Allahovom rahmetu, oprost i selametu. Sandžaklije se trude da u toku ramazana daju zekat, dijele koliko su u mogućnosti i sadaku, daju i sadekatu'l-fitr, te tako čiste svoj post od eventualnih propusta i manjkavosti, i čine druga dobra djela, kao npr: kupovina namirnica, odjeće, obuće i dijeljenje muhtadžnim porodicama, a sve zbog činjenice da se u ramazanu svako djelo mnogostruko nagradjuje kod Allaha, dž.š. Vjernici u Sandžaku u velikom procentu poštuju fetvu reisu'l-uleme iz Sarajeva, i predsjednika i muftije našeg Mešihata IZ-e u Srbiji, i daju zekat i sadekatu'l-fitr institucijama koje djeluju i rade u okviru Mešihata IZ-e u Srbiji, i time olakšavaju njihov rad i odgoj i obrazovanje mlađih generacija u predškolskim vrtićima, medresama, školi Kur'ana Časnog,

fakultetima, vakufskim kuhinjama itd. Pored navedenog, ono što ramazan u Sandžaku čini posebnim jeste iščekivanje Kaderske noći i obavljanje noćnoga namaza u džamijama. Do 2009.godine, nije bila praksa da se u nekoj sandžačkoj džamiji organizovano klanjao noćni namaz. Ljudi su do tada noćni namaz klanjali samostalno u svojim kućama, ili eventualno po internom dogovoru odredjenih džemata sa svojim imamima u svojim džamijama. Medjutim, 2009.godine, Mešihat islamske zajednice u Srbiji je donio odluku da se noćni namaz u predsehursko vrijeme klanja organizovano u Arap-džamiji i Hajrudin-džamiji na Paricama. Kako je interesovanje vjernika bilo ogromno, noćni namaz se organizovao i u drugim džamijama, jer nisu svi zainteresovani džematlije mogli naći mjesto da bi obavili noćni namaz. Pored toga, sljedeće godine, tj.2010., Mešihat IZ-e u Srbiji donosi odluku da se noćni namaz za 27.noć mubarek mjeseca ramazana obavlja na Trgu Gazi Isa-bega Ishakovića u Novom Pazaru, što je naišlo na opšte oduševljenje vjernika i evo već deset godina se praktikuje ta praksa, a bude prisutno više hiljada klanjača. Svaki džematlija koji želi da dodje na ovaj namaz, mora da donese sedžadu na kojoj će klanjati. Noćni namaz predvode hafizi musafiri iz arapskih zemalja i Turske, a pored njih i naši domaći hafizi. Pored obavljanja namaza, uobičajilo se i da se prisutnim džematlijama obrate glavni predstavnici Mešihata islamske zajednice u Srbiji. To je postalo poseban adet i nešto po čemu se posebno prepoznaju Novi Pazar i Sandžak. Nakon Novoga Pazara, u zadnjih par godina tu praksu obavljanja noćnoga namaza na gradskom trgu, preuzeli su i drugi sandžački gradovi – Rožaje, Tutin i Sjenica.

Ramazanski bajram, hedije i zijareti rodbine, komšija i prijatelja

Bajrami su simboli radosti, veselja, osmijeha, zijareta i posebnog medjusobnog čašćenja i uvažavanja vjernika. Oni su najveća radost vjernicima. Bajrami su najvažniji razlog uljepšavanja, ukrašavanja, oblačenja nove odjeće, darivanja članova porodice, kupovanja poklona, pripremanja kuća i stanova za doček musafira, uredjenje avlija, pranja gradskih ulica, čišćenja zajedničkih hodnika i stepeništa u zgradama, halala i pomirenja zavadjenih, obveseljavanja roditelja, sestara, braće i rodbine. Bajrami i bajramski merhamet vjerniku ulivaju nadu da će se lakše položiti životni ispit, lakše odgovoriti na pitanja u kaburu i sresti Allaha Uzvišenoga i pred

Njim položiti svoj dunjalučki ispit.

Bajram je turska riječ

Riječ bajram na naše prostore je došla posredstvom Osmanlija, i na turskom označava vjerski praznik, praznik uopće, slavlje, veselje i blagdan. Isti termin se koristi i na perzijskom jeziku. Inače, bajram se na arapskom kaže 'id, štoznači blagdan, praznik, godišnjica, bajram. Iz izvornog značenja ove riječi el-'id zaključujemo da su ovo dani vraćanja i obnove veselja i radosti, kao i navika da se ljudi okupljaju u ime nečega i oko nečega, a uz to, predstavlja njihovu čežnju i želju za tim. Ramazanski bajram traje tri dana hidžretskog kalendara – 1., 2. i 3. ševvala, a kurbanski ili hadžilar bajram traje četiri dana i obilježava se 10., 11., 12. i 13. zul-hidždžeta.

Smisao Bajrama

Ramazanski bajram je proslavljanje pobjede nad svojim nefsom, nad tjelesnim prohtjevima. Zar teravih namaz, drugi namazi i angažiranje, učenje Kur'ana u toku Ramazana, ne predstavljaju jačanje volje i duhovne snage muslimana u borbi protiv iblisa i njegove vojske i zar sve to ne obilježiti posebnim veseljem i čestitanjem jednih drugima na trijumfalnoj pobjedi? Naravno, pored ramazanskog, imamo i Kurban ili hadžilar bajram, kao drugi blagdan muslimana.

Sandžaklije se posebno pripremaju za odlazak u džamiju radi obavljanja Bajram namaza. Pripremaju najljepša odijela koja imaju za sebe i svoje sinove za odlazak u džamiju, a takodjer i za svoje hanume i kćeri najljepše ruho kupe koje one obuku i čekaju ih da se vrate iz džamije kući i međusobno mubareklisanje i čestitanje, dijeljenja bajramluka, hedija i peškeša, te nakon što obave zajednički ručak, raduju se prvim musafirima i ujedno prave plan koga sve oni da obidju i ozijarete. Poseban ukras bajrama su djeca koja šetaju mahalama obilazeći kuće i sakupljajući u kesama bombome i hedije koje im iznose sandžaklije.

Bajram namaz

Prenosi se da je Enes b. Malik, r.a., rekao: "Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao u Medinu, vidio je da dva dana Medinjani provode u igri

i veselju, pa ih je upitao: 'Kakvi su to dani?' Odgovorili su: 'Igrali smo i zabavljali se u njima prije dolaska islama.' Tada je Poslanik, a.s., rekao: 'Allah vam je ta dva dana zamijenio boljim od njih, a to su ramazanski i kurbanski bajram.' Iz ovog hadisa se može zaključiti da su bajrami i bajram namazi utemeljeni prve godine po Hidžri.

Takodjer, kada se radi o utemeljenosti bajramskog namaza, Ebu Se'id el-Hudri, r.a., prenosi: "Allahov Poslanik, a.s., je izlazio na dan ramazanskog i kurbanskog bajrama na musallu (mjesto gdje se klanja) i prvo čime bi počeo bio bi namaz. Zatim bi se okrenuo i stao licem okrenutim narodu, dok su oni sjedili u safovima. On ih je savjetovao, davao preporuke i naredjenja. Ako je htio da odabere jednu vojnu jedinicu – učinio bi to, a ako je htio nešto da naredi – naredio bi, a zatim bi se udaljio."⁷

Bajram namaz je vadžib

Učenjaci hanefijskog mezheba tretiraju bajram namaz kao vadžib svakom onom kome je džuma namaz farz, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bajram namaz stalno obavljao, a uz to je i naređivao ljudima da izađu i klanjaju ovaj namaz. Ovaj stav je utemeljen na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Ummu 'Atijje r.a: „Naređivano nam je da izađemo i izvedemo i neudate djevojke iz svojih odaja i žene u vrijeme menstrualnog ciklusa koje bi stajale iza svijeta, učeći tekbire i dove zajedno sa narodom, nadajući se postizanju berićeta i oprost u grijeha koji nosi taj dan.“⁸

Kako se klanja bajram namaz

Namazi kod oba bajrama imaju samo po dva rekata. Za valjanost ovog namaza važe isti uvjeti kao i za džuma namaz, s tim što je ovdje hutba sunnet, pa se može, u krajnjem slučaju, i izostaviti, ali je vrjednije obaviti ovaj namaz sa hutbom koja dolazi nakon klanjanja dva rekata.

Bajram namaz se, shodno praksi Allahova Poslanika, a.s., klanja bez ezana i ikameta. Oba rekata se klanjaju kao i svaka druga dva rekata namaza, s tim što se dodaju, u hanefijskom mezhebu, po tri tekbira sa dizanjem ruku kao kod početnog tekbira i to: na prvom rekatu odmah nakon proučenog Subhaneke, a na drugom rekatu nakon završetka učenja, a pri-

⁷ Buhari, Sahih, 1:326, br. 913.

⁸ Buhari, Sahih, hadis br. 971.

je odlaska na ruk'u.⁹

Vrijeme bajram namaza

Treba napomenuti da se ovaj namaz klanja otprilike 45 minuta nakon izlaska sunca i traje sve dok sunce ne dođe u zenit i u tom periodu nema klanjanja namaza, u džamiji i na musali, ni prije, a ni poslije ova dva rekata. Međutim, kod kuće se može klanjati, shodno predaji Ebu Se'ida el-Hudrija r.a., u kojoj on kaže: „Allahov Poslanik s.a.v.s. nije klanjao ništa prije bajram namaza, a kada bi se vratio kući, klanjao bi tada dva rekata.“¹⁰

Zikr i dova

Mustehab je noć uoči Bajrama, ili barem jedan njen dio provesti u zikru, namazu, učenju Kur'ana, učenju što više tekbira, tesbiha i istigfara. Ebu-d-Derda' r.a. kaže: „Ko provede noć uoči Bajrama u ibadetu Allahu, neće mu umrijeti srce onoga dana kada srca budu umirala.“ Imam Šafija kaže da se u noći uoči Bajrama dova prima kao što se primaju dove uoči petka, uoči prvog redžeba i uoči petnaeste noći ša'bana.

Učenje tekbira

Kažu islamski učenjaci da je mustehab – lijepo puno učiti tekbire u noći uoči Bajrama i tako činiti sve do ujutru do početka ramazanskog bajram namaza, kada cio džemat skupa uči tekbire. Također, za vrijeme Kurban bajrama tekbire treba učiti sve do ikindije četvrtog dana Bajrama – tzv. Tekbiri-tešrik. To je vadžib za svakog punoljetnog muslimana nakon svih farz namaza. Tekbiri-tešrik glasi: **Allahu ekber. Allahu ekber. La ilahe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahi-l-hamd.**¹¹ Poznato nam je da hadžije tokom obavljanja hadža i tavafa Kabe uče tekbire, pa je i ovo učenje tekbiri-tešrika od strane ostalih vjernika koji nisu na hadžu, ustvari, simbolika jedinstva ummeta.

Mirisi, kupanje i odjeća

Lijep je bošnjački adet, koji smo zapamtili i naslijedili od naših starijih, da se za Bajram oblači najljepše odijelo koje se ima. Ustvari, Bošnjaci muslimani su odijela kupovali uvijek za Bajram. To je bila vremenska grani-

⁹ El-Halebi, I., Multeka'l-ebhur, 1/150.

¹⁰ Ibn Madže, Sunen, hadis br. 1293.

¹¹ El-Halebi, I., Multekal-ebhur, 1/853.

ca kad se obnavljala garderoba i mijenjalo staro, iznošeno odijelo novim. Preko godine se nosi odijelo, a za Bajram se kupi novo. Ono se štedjelo, oblačilo se i u drugim svečanim prilikama – na svadbama, mevludima, zijaretima prijatelja i sl. Do danas je ostala izreka: „Kako ti je pripisano to odijelo, pravo bajramsko.“ Ako se ne bi moglo kupiti novo za svaki Bajram, onda se kupovalo barem svake druge, pa i treće godine, u zavisnosti od imovnog stanja.

Znamo, čuli smo i od hodža, a i od naših starijih da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., volio halal mirise i oblačio najljepše ogrtače koje je imao za vrijeme Bajrama i džuma namaza. Također, on je obavezno preporučivao vjernicima da se kod svakog odlaska u džamiju, a naročito za džumu i Bajram, vjernik okupa (uzme gusul), uzme abdest, lijepo namiriše, opere zube, ne jede luk i sličnu hranu kojom bihuzuri vjernike, otkloni sa sebe miris znoja i obuče najljepše odijelo koje ima u tom trenutku. Tako su radili i ashabi, tabiini i svi vjernici koji su poštovali uzor Allahovog Poslanika, a.s. Nafi' prenosi: „Abdullah b. Omer r.a. je za vrijeme Bajrama oblačio najljepše odijelo.“¹²

Pojesti nešto prije ramazanskog bajram namaza, a ne prije kurbanskog

U skladu sa hadisom i praksom Allahovog Poslanika, a.s., da prije klanjanja ramazanskog bajram namaza treba nešto pojesti, kako bismo napravili razliku između tog dana i prethodnih dana posta, treba uvesti praksu da omladina pred ulazom u džamije na dan klanjanja ramazanskog bajram namaza postavi sto sa hurmama koje su pretekle od ramazanskih iftara, ili su donirane mahsus za ovu priliku, kako bi džematlije koji to nisu učinili kod svojih kuća ispoštovali ovu praksu Allahovog Poslanika, a.s. To se može učiniti barem jednom hurmom, ili sa više njih, ali je da broj bude neparan.

Za razliku od Ramazanskog bajrama, za vrijeme Kurban bajrama treba praktikovati upravo obrnuto, a to jest da se prije namaza ništa ne jede, već da prvi zalogaj toga dana bude od kurbana koji nakon izlaska iz džamije zakolje.

Ovakvi adeti vjernika su u skladu sa praksom Allahovog Poslanika,

¹² El-Fikhul-islami ve edilletuhu, 2/387.

a.s. Tako Enes b. Malik r.a. prenosi: „Vjerovjesnik s.a.v.s. bi na dan Ramazanskog bajrama ujutro, prije nego izađe na musallu, pojeo nekoliko hurmi.“¹³Dok Imam Ahmed prenosi predaju Burejde, r.a., u kojoj se kaže: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., ne bi izlazio na dan Ramazanskog bajrama dok ne bi nešto pojeo, a na dan Kurban bajrama ne bi ništa jeo dok se ne bi vratio sa bajram namaza, pa bi onda jeo od svog kurbana.“¹⁴

Vratiti se iz džamije drugim putem

Sunnet je otići jednim putem ili ulicom na bajram namaz, a vratiti se, po mogućnosti, drugim putem, ili zaobilaznom ulicom, što je, također, bila praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Imam Azam Ebu Hanife smatra da je mustehab – lijepo da imam i džematlije na Bajram u džamiju idu jednim, a vraćaju se drugim putem, jer time se uvećava svečanost Bajrama, a i stiže se veći sevab.¹⁵

Islamski učenjaci se slažu da na ovaj način imamo priliku „zaraditi bereket i jednog i drugog puta, jer će nam taj put svjedočiti na Sudnjem danu, radi svjedočenja ljudi i džina koji stanuju pored tih puteva, radi sretnja više ljudi i poznanika i nazivanja selama i čestitanja Bajrama, radi posjete živih i mrtvih rođaka i prijatelja i radi osluškivanja potreba ljudi i, eventualno, pomoći njima, a uz to prolazeći i učeći tekbire manifestiraju se simboli islama i time se razočaravaju licemjeri“.¹⁶

Čestitanje Bajrama

U našim krajevima, kako u Sandžaku, tako i u Bosni, ali i šire, svuda tamo gdje su Osmanlije vladale, Bajram se najčešće čestita riječima: „Bajram šerif mubarek olsun“, što u prijevodu s turskog znači: „Neka ti je sretan časni Bajram.“ Također, kod nas, naročito u novopazarskom, tutinskom i rožajskom kraju, može se čuti i čestitanje riječima: „Mubarek ti Bajram“, „Sretan vam Bajram“, „Bajram mubarećola“, „Bajram bajrola“ i sl.

Ashabi Allahovog Poslanika,a.s., su čestitali jedan drugom Bajram ri-

¹³ Buhari, Sahih, hadis br. 953.

¹⁴ Tirmizi, Sunen, hadis br. 542.

¹⁵ El-Mubarekfuri, Tuhfetu-lahvezi, 3/96.

¹⁶ Kurdić, Š., Islamski bonton, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2009.god., str. 326.

ječima: „**Tekabbelallahu minna ve minkum!** / Allah primio i od nas i od vas!“ Vasile, r.a., o tome prenosi: „Sreo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na Bajram i rekao sam mu: ‘**Tekabbelellahu minna ve minke.**’ On je odgovorio: ‘Da. Tekabbelallahu minna ve minke. (Allah primio od nas i od vas – ukabulio nam).“¹⁷

U današnje vrijeme u arapskim zemljama se može čuti i čestitanje riječima: „**Idun seidun, ja sejadi**“, ili „**Id Mubarek**“, ili „**Uhenniukum bil id**“, a što u suštini znači približno isto kao i kod nas.

Od bajrama do bajrama

Možda najatraktivniji segmet bajramskih svečanosti jeste jedan mnogo lijep, kulturni i ko zna od kada ustaljen adet, koji je naročito praktikovano u sandžačkim mjestima, a to je dječja bajramska šetnja. Ta šetnja je išla od kuće do kuće, po komšiluku, po selu, po mahali kada djeca mahom predškolskog i nižih razreda osnovnoškolskog uzrasta u grupama, uz povik “od bajrama do bajrama” pozvone na vrata komšijskih kuća dajući znak ukućanima da treba da izađu vrata i daruju djecu nekim simboličnim poklonom – najčešće je to par bombona, manje čokoladice, par kocki šećera, i sl. Djeca prvo izgovore riječi – bajram mubarek komšija, sretan bajram, ili bajram mubarek olsun, a komšija nakon uzvratanja čestitke daruje djecu i ispraća ih dalje. I ovaj adet je danas dosta zapostavljen, ali važno je poraditi na njegovom vraćanju u praksu jer ima veoma vaspitnu, edukativnu, moralnu, vjersku i komšijsku komponentu koju ne treba brisati iz prakse. I mi odrasli, i dan danas, čuvamo u svojim sjećanjima neke lijepe trenutke iz svojih davnih dječjih bajramskih zijareta.

¹⁷ Kurdić, Š., O ramazanu, bajramu i ulasku u džamiju, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2010.god., str. 64.